

DOI 10.4467/2543733XSSB.17.009.7255

INGA KAWKA

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

DZIAŁALNOŚĆ JANA KUŁAKOWSKIEGO NA RZECZ POLSKI W EUROPEJSKIM RUCHU SYNDYKALISTYCZNYM¹

Słowa kluczowe: Solidarność, Jan Kułakowski, związki zawodowe, Światowa Konfederacja Pracy

1. Wstęp

Artykuł przedstawia reakcję Światowej Konfederacji Pracy (Confédération mondiale du travail, World Confederation of Labour, dalej – ŚKP) na wydarzenia sierpniowe i stan wojenny w Polsce oraz działania ŚKP mające na celu polityczne, moralne oraz materialne wsparcie Solidarności. W pracy skupiono się przede wszystkim na roli, jaką w podejmowaniu tych działań odegrał Sekretarz Generalny ŚKP – Jan Kułakowski i odpowiedzi na pytanie, czy jego polskie pochodzenie wpływało na intensyfikację pomocy ŚKP dla polskiej opozycji?

Podstawą do napisania artykułu była analiza materiałów zgromadzonych w Aktach Jana Kułakowskiego (Archiwum Akt Nowych w Warszawie), a także literatury przedmiotu, w tym wywiadu rzeki, który przeprowadził z Janem Kułakowskim Leszek Jesień².

2. Od uchodźcy do działacza międzynarodowego ruchu związkowego

Jan Kułakowski – związkowiec, dyplomata i prawnik – urodził się w roku 1930 w Myszkowie, a zmarł w 2011 w Warszawie. Jego matka była Belgijką, a ojciec – dyrektor fabryki,

¹ Badania zostały sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/08/M/HS3/00395.

² J. Kułakowski, L. Jesień, *Spotkania na Bagateli. Polska, Europa, świat. Z Janem Kułakowskim rozmawia Leszek Jesień*, Warszawa 2004.

który zmarł, kiedy jego syn miał 9 lat³ – Polakiem. Jako młody chłopak J. Kułakowski brał udział w powstaniu warszawskim (był łącznikiem i sanitariuszem w pułku AK Baszta); w 1946 r. wyemigrował z matką do Belgii. W latach 1948–1953 Kułakowski studiował prawo na Katolickim Uniwersytecie w Lowanium, gdzie uzyskał tytuł doktora prawa⁴.

Bardzo szybko po osiedleniu się w Belgii Jan Kułakowski zaczął dynamicznie działać w organizacjach tworzonych przez polskich antykomunistycznych uchodźców. Był jednym z liderów Robotniczej Młodzieży Katolickiej (Jeunesse ouvrière chrétienne), zaś po studiach należał do Stowarzyszenia Mężów Katolickich i Chrześcijańskiego Zjednoczenia Wolnych Polaków, któremu przewodniczył. Jan Kułakowski był również zaangażowany w działalność chrześcijańskich związków zawodowych. W latach 1953–1958 redagował czasopismo Belgijskiej Chrześcijańskiej Konfederacji Związków Zawodowych (Confédération des syndicats chrétiens) pt. „Polak na Obczyźnie”. Kułakowski był też aktywny na poziomie międzynarodowym jako wiceprzewodniczący, a potem przewodniczący Związku Polskich Chrześcijańsko-Społecznych Organizacji Młodzieżowych⁵.

W 1954 r. J. Kułakowski zaczął pracować w biurze Międzynarodowej Konfederacji Chrześcijańskich Związków Zawodowych (Confédération internationale des syndicats chrétiens – CISC), przemianowanej w 1968 r. na ŚKP. Wykonywał tam różnorodne zadania, ale przede wszystkim zajmował się kwestiami integracji europejskiej. W 1955 r. odegrał istotną rolę przy redagowaniu manifestu Międzynarodowej Konfederacji Chrześcijańskich Związków Zawodowych, określającego jej politykę w odniesieniu do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i EURATOMU. Zasadniczo ta międzynarodowa centrala przyjęła z zadowoleniem informację o powstaniu Wspólnot Europejskich i była zaangażowana w utworzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, niemniej aktywne włączenie związków zawodowych w europejskie procesy integracyjne tak naprawdę nie nastąpiło⁶.

CISC utrzymywała również stosunki z innymi organizacjami europejskimi – Organizacją Europejskiej Współpracy Gospodarczej (obecnie OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) oraz Radą Europy. Jan Kułakowski był m.in. silnie zaangażowany w działania wspierające przyjęcie przez Radę Europy – Europejskiej Karty Społecznej, umowy międzynarodowej wzmacniającej ochronę podstawowych praw pracowniczych⁷.

Prowadząc swoją działalność na szczeblu europejskim, Jan Kułakowski szybko zrozumiał słabość pozycji związków zawodowych we Wspólnotach, zredukowaną w porównaniu z EWWiS (Europejska Wspólnota Węgla i Stali). Być może był to czynnik, który spowodował, że stał się on adwokatem wzmocnienia europejskiego syndykaliizmu i zwiększania jedności związków zawodowych na poziomie europejskim. Powsta-

³ Ibidem, s. 45.

⁴ P. Pasture, *Jan Kułakowski. From exile to international trade union leader and diplomat*, [w:] M. Dumoulin, I. Goddeeris (red.), *Intégration ou représentation? Les exilés polonaise en Belgique et la construction européenne*, Louvain-la-Neuve 2005, s. 101.

⁵ I. Goddeeris, *Poles in Belgium and West European Integration*, [w:] T. Lane, M. S. Wolański (eds.), *Poland and European Unity. Ideas and Reality*, Wrocław 2007, s. 111; P. Pasture, *Adieux aux illusions. La CISC at the CEE 1958–1974*, [w:] E. Bussière, M. Dumoulin (red.), *Milieux économiques et intégration européenne en Europe occidentale au XXe siècle*, Arras 1998, s. 371–386.

⁶ P. Pasture, *Jan Kułakowski. From exile...*, s. 102–103.

⁷ Ibidem; I. Goddeeris, *Poles in Belgium...*, s. 112.

nie Wspólnot Europejskich zmusiło CISC do restrukturyzacji i stworzenia Europejskiej Organizacji tej Konfederacji, której Kułakowski został mianowany Sekretarzem Generalnym. Pełniąc tę funkcję, stał się architektem międzynarodowego pejzażu związków zawodowych, który zmieniał się w latach 60. i 70. Należy podkreślić, że Kułakowski zajmował się nie tylko kwestiami integracji europejskiej, był zwolennikiem ekspansji Konfederacji na skalę globalną i wzmocnienia relacji z azjatyckimi, afrykańskimi i przede wszystkim latynoamerykańskimi związkami zawodowymi⁸. Jan Kułakowski wspierał również zacieśnianie relacji z Międzynarodową Konfederacją Wolnych Związków Zawodowych (Confédération internationale des syndicats libres – CISL), zrzeszającą niekomunistyczne i niewyznaniowe związki zawodowe, oraz współpracował z jej europejską gałęzią – Europejskim Sekretariatem Związków Zawodowych (Secrétariat syndical européen). Współpraca ta, mająca miejsce od połowy lat 60., zaowocowała utworzeniem w 1973 r. Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych (Confédération européenne des syndicats – CES), do której chrześcijańskie związki dołączyły rok później. Kiedy Sekretarz Generalny Światowej Konfederacji Pracy (ŚKP) Jean Brük zrezygnował w 1976 r. z pełnienia swej funkcji, Jan Kułakowski został powołany na jego następcę i zatwierdzony na stanowisku przez Kongres ŚKP (Confédération mondiale du travail) w październiku 1977 r.

3. Jan Kułakowski jako Sekretarz Generalny Światowej Konfederacji Pracy a NSZZ Solidarność

3.1. Wydarzenia sierpniowe

Jako Sekretarz Generalny ŚKP Jan Kułakowski śledził bardzo uważnie wydarzenia w Polsce. Przez „przypadek” był w swoim kraju ojczystym nad Bałtykiem w czasie strajków na Pomorzu w sierpniu 1980 r., które doprowadziły do podpisania Porozumień Gdańskich i utworzenia Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Solidarność⁹. W następnych miesiącach Kułakowski wspierał Solidarność ostrożnie. W odróżnieniu od otwarcie antykomunistycznej podstawy Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Związków Zawodowych (MKWZZ – Confédération internationale des syndicats libres) – największej wówczas konfederacji syndykalistycznej świata zachodniego – ŚKP w swoich założeniach miała przeciwstawiać się nadużyciom zarówno w świecie kapitalistycznym, jak i komunistycznym, i tym samym prezentowała się jako alternatywna trzecia droga w międzynarodowym ruchu związkowym. Zakładało to współpracę z różnymi związkami zawodowymi, czego przykładem jest współpraca ŚKP z komunistyczną Światową Federacją Związków Zawodowych¹⁰.

⁸ I. Goddeeris, *Poles in Belgium...*, s. 112–113.

⁹ D. Niedźwiedzki, *The contribution of former exiles to the Polish integration in Europe after 1989. The case of Jan Kułakowski*, [w:] M. Dumoulin, I. Goddeeris (red.), *Intégration ou représentation? Les exiles polonaise en Belgique et la construction européenne*, s. 115.

¹⁰ K. Christiaens, *The International Coordination of Solidarity*, [w:] I. Goddeeris (red.), *Solidarity with Solidarity: Western European Trade Unions and the Polish Crisis, 1980–1982*, Lexington Books 2012, s. 104 i n.

Już w lipcu 1980 r. MKWZZ przesłała gratulacje dla polskich robotników, zaś 18 sierpnia ukazała się informacja prasowa, w której MKWZZ podkreślała moralne wsparcie dla żądań polskich robotników i odwoływała się do postanowień konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy jako zawierających podstawowe zasady, które powinny być przestrzegane. W publikacjach MKWZZ polski kryzys opisywano dokładnie. We „Free Labor World” zamieszczane były zdjęcia, wywiady z liderami Solidarności i sprawozdania z podróży do Polski. W biuletynach informacyjnych ŚKP pt. „Labor” i „Flash” pierwszy komunikat prasowy dotyczący wydarzeń w Polsce – i deklarujący wsparcie dla polskich robotników – został wydany w sierpniu 1980 r. Natomiast w kilku następnych miesiącach po wydarzeniach sierpniowych informacje na temat Polski były skrótowe lub ich nie było. Wypowiedzi Jana Kułakowskiego, po powrocie z Gdańska w sierpniu 1980 r., że wydarzenia w Polsce są przede wszystkim jej wewnętrzną sprawą i powinny być rozstrzygane przez naród polski, świadczą o jego ostrożnej postawie. Niemniej, jak podkreślał, współpraca między polskimi robotnikami i międzynarodowym ruchem robotniczym powinna być podtrzymana, aby wzmocnić wzajemne relacje¹¹. Była to część wewnętrznej misji ŚKP: chodziło o ochronę praw pracowników wszędzie, gdzie były one zagrożone lub łamane, niezależnie od systemu politycznego. ŚKP nie pozostawała jednak bezczynna wobec sytuacji w Polsce, na przykład Jan Kułakowski zawiadomił telegraficznie Dyrektora Działu Praw Człowieka w ONZ, Theodorusa van Boven, o aresztowaniach członków opozycji w Polsce, a we wrześniu 1980 r. ŚKP poprosiła swoich członków o wkład finansowy, przeznaczony na pomoc dla polskich robotników.

Początkowo ostrożna postawa ŚKP szybko zmieniła się w bezwarunkowe i jednoznaczne wsparcie dla Solidarności. Liczne czynniki spowodowały tę zmianę. Po pierwsze rosnąca siła, sukces i prestiż Solidarności powodowały, iż wspieranie tego niezależnego związku zawodowego było strategiczną korzyścią dla ŚKP, podnosząc jej rangę. Po drugie, konkurując z MKWZZ, ŚKP nie miała innej możliwości niż wspieranie Solidarności. Po trzecie znaczenie miała polska narodowość Kułakowskiego, Sekretarza Generalnego ŚKP¹².

ŚKP oferowała Solidarności pomoc finansową i materialną¹³, polityczne doradztwo i moralne wsparcie. W liście do Lecha Wałęsy z 30 października 1980 r. Jan Kułakowski w imieniu Komitetu Konfederacyjnego ŚKP, który zebrał się 21–24 października 1980 r., przesłał „braterskie gratulacje polskim robotnikom, działającym członkom i przywódcom Niezależnego Związku Zawodowego «Solidarność»” oraz życzenia „pełnego sukcesu w podejmowaniu odważnych i odpowiedzialnych działań w celu faktycznego i prawnego uznania związków zawodowych w Polsce”¹⁴.

W biuletynach informacyjnych ŚKP pt. „Labor” i „Flash” pojawiały się systematycznie informacje na temat Polski; choćby, jak było wspomniane, komunikat prasowy o za-

¹¹ *La Cité* (23–24 sierpnia 1980), *De Vakbondskrant* (21 sierpnia 1980); K. Christiaens, *The International...*, s. 106.

¹² K. Christiaens, *The International...*, s. 107.

¹³ Na przykład w Archiwum Akt Nowych – dalej AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”, znajduje się lista organizacji będących członkami CMT, które uczestniczyły w zakupie maszyny offsetowej dla Solidarności wraz z wyszczególnieniem wpłaconych środków.

¹⁴ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”.

wiadomieniu Dyrektora Działu Praw Człowieka w ONZ Theodorusa van Bovera przez Sekretarza Generalnego ŚKP o aresztowaniach członków opozycji w Polsce wraz z żądaniem podjęcia działań w celu ich uwolnienia¹⁵. ŚKP prowadziła również analizy polskich realiów społecznych i politycznych. Przykładem może być tajna nota z 25 sierpnia 1980 r. dotycząca sytuacji w Polsce, skierowana do Augusta Vanistendaela. Wydawane przez ŚKP komunikaty prasowe i deklaracje stanowiły nie tylko wsparcie moralne dla Solidarności, również uwrażliwiały opinię społeczną na wydarzenia w Polsce. Informacje i komunikaty były przesyłane do afiliowanych związków zawodowych na poziomie krajowym, które rozpowszechniały je na poziomie regionalnym i lokalnym, np. publikując raporty o sytuacji w Polsce w czasopiśmie związkowych.

3.2. Stan wojenny

Działania wspomagające polskich robotników stały się jeszcze istotniejsze po wprowadzeniu stanu wojennego w grudniu 1981 r. Wraz z innymi organizacjami związkowymi, takimi jak MKWZZ i Europejska Konfederacja Związków Zawodowych, ŚKP jasno przedstawiła stanowisko na temat wydarzeń w Polsce. W wyniku konferencji – „Solidarni z Solidarnością” (*Solidarité avec „Solidarnosc”*) – zorganizowanej przez wspomniane organizacje 10 listopada 1982 r. w Brukseli¹⁶, przyjęto zgodnie deklarację dotyczącą Polski, w której jasno wyrażono absolutną aprobatę dla działań podejmowanych w Polsce i wszędzie na świecie, mających zapewnić NSZZ Solidarność wsparcie robotników. Potępiono również w sposób jednoznaczny wprowadzenie stanu wojennego, w czasie którego demokratycznie wybrani przedstawiciele związków zawodowych byli wciąż zamykani w więzieniach, a władze stosowały represje i ciągłe ataki przeciwko osobom broniącym zasad zdefiniowanych w *Powszechnej deklaracji praw człowieka* i w konwencjach Międzynarodowej Organizacji Pracy¹⁷. Jako dowody prześladowań wskazywano, że zgodnie z zarządzeniem ministra sprawiedliwości PRL z 13 grudnia 1981 r., o numerze 50/81/CZZK, utworzono 52 ośrodki internowania. Według informacji MSW z 14 grudnia 1981 r. spośród 4318 osób planowanych do internowania zatrzymano 3392 osoby¹⁸.

Przewidziano również podjęcie konkretnych działań. Na przykład: kontynuowanie i intensyfikację protestów wspierających polskich robotników; zintegrowanie wysiłków ukierunkowanych na niesienie pomocy humanitarnej Polakom; jednoznaczne popieranie wysiłków podejmowanych przez przedstawicieli Solidarności za granicą, synchronizowa-

¹⁵ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. „Labor”, Komunikat prasowy 22.08.1980, JK/ALF 122/80.

¹⁶ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, znak teczki 26, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. *Komunikat ŚKP do organizacji regionalnych, organizacji europejskich ŚKP, międzynarodowych federacji zawodowych w związku z konferencją Solidarni z „Solidarnością”* z 16 listopada 1982, JK/ALF 75/82.

¹⁷ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. *Deklaracja dotycząca Polski*, Bruksela 10 października 1982.

¹⁸ B. Konopka, G. Majchrzak (wybór, wstęp i oprac.), *Stan wojenny w dokumentach władz PRL 1980–1983*, Warszawa 2001, s. 65–66; F. Puchała, *Kuliszy stanu wojennego 1981–1983*, Warszawa 2016, s. 304.

nych przez Biuro Koordynacyjne NSZZ Solidarność za Granicą. Działania ŚKP wpisywały się w tę deklarację. Przykładem protestu może być telegram wysłany 12 grudnia 1982 r. do generała Wojciecha Jaruzelskiego przez Jana Kułakowskiego w imieniu ŚKP.

Dla Solidarności duże znaczenie miało przełamanie izolacji i bariery informacyjnej. Stan wojenny spowodował, że reżim ściśle kontrolował środki przekazu, tajne wydawnictwa zostały zlikwidowane, ich wyposażenie skonfiskowane, a wielu działaczy Solidarności, którzy brali udział w procesie wydawniczym, aresztowanych¹⁹. Zewnętrzna uwaga skierowana na niezależny związek zawodowy była szczególnie istotna dla wzmocnienia międzynarodowych nacisków i mobilizacji międzynarodowych ruchów społecznych wspierających Solidarność. Łącznikiem w tym zakresie okazali się przedstawiciele Solidarności, których stan wojenny zastał poza granicami i którzy stali się pośrednikami między polskimi robotnikami a światem zachodnim. Ich apel o wsparcie moralne, polityczne i finansowe został usłyszany również przez ŚKP. Celem strategicznym było wywieranie presji na polskie władze na różnych poziomach. Pierwszym z nich był poziom międzynarodowych instytucji i organizacji. Na przykład podczas 20. Międzynarodowego Kongresu Światowej Federacji Związków Zawodowych w Hawanie w lutym 1982 r. Zastępca Sekretarza Generalnego ŚKP Dominique Aguessy wygłosił przemówienie w obronie Solidarności, podkreślając jej uzasadnione dążenie do wolności i demokracji. Forum, na którym pojawiła się kwestia Solidarności, była również Komisja Praw Człowieka ONZ, która dzięki m.in. lobbingowi ŚKP w dniu 10 marca 1982 r. przyjęła rezolucję 1982/16, w której domagała się przedstawienia raportu odnośnie do przestrzegania praw człowieka w Polsce²⁰.

Jan Kułakowski był ponadto głównym organizatorem spotkań działaczy Solidarności, którzy w momencie ogłoszenia stanu wojennego znaleźli się za granicą. Relacjonuje on te wydarzenia następująco:

Dzięki tym spotkaniom powstało biuro Solidarności w Brukseli. Na początku organizowałem to ja, przy mojej międzynarodówce chrześcijańskiej, ale miałem za mało pieniędzy. Zaczęła to organizować Krystyna Ruchniewicz z Solidarności, która znalazła się za granicą, ale ona nie miała poparcia Wolnych Związków Zawodowych. Kiedy więc uzgodniliśmy z Wolnymi Związkami, że będzie to biuro wspólnie organizowane i utrzymywane przez obydwie międzynarodówki, sprowadzono z USA Jerzego Milewskiego. Stan wojenny zastał go na stypendium naukowym – był fizykiem – w Stanach Zjednoczonych. W rezultacie on to biuro założył i prowadził²¹.

Jan Kułakowski uczestniczył zatem w pierwszym posiedzeniu Biura Koordynacyjnego NSZZ Solidarność za Granicą, utworzonego w lipcu 1982 r. i zatwierdzonego przez konspiracyjną Tymczasową Komisję Koordynacyjną NSZZ Solidarność. Kierownikowi Biura Jerzemu Milewskiemu Kułakowski dopomagał nie tylko finansowo, ale i moralnie, wspierając go choćby w wielu próbach utrwalenia w świadomości publicznej pamięci o istnieniu Solidarności i potępiania jej delegalizacji przez polskie władze. To właśnie

¹⁹ P. Schweizer, *Victory czyli zwycięstwo. Tajna historia świata lat osiemdziesiątych. CIA i „Solidarność”*, Warszawa 1994, s. 106.

²⁰ K. Christiaens, *The International...*, s. 112.

²¹ J. Kułakowski, L. Jesień, *Spotkania na Bagateli. Polska, Europa, świat. Z Janem Kułakowskim rozmawia Leszek Jesień*, s. 137.

przyjęcie przez polski parlament w październiku 1982 r. ustawy w praktyce delegalizującej NSZZ Solidarność było czynnikiem, który uruchomił nową kampanię jedności z polskimi robotnikami. ŚKP wraz z MKWZZ wniosły skargi do MOP przeciwko polskiemu rządowi na naruszenie konwencji nr 87 (dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych) oraz nr 98 (dotyczącej stosowania zasad prawa w zakresie organizowania się i rokowań zbiorowych). ŚKP zaczęła również w większym stopniu współpracować z MKWZZ. Przede wszystkim dzięki włączeniu się do tej współpracy trzeciego podmiotu – Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych, która zrzeszała europejskie związki zawodowe będące członkami obu konfederacji. Przejawem współdziałania była m.in. organizacja konferencji *Solidarni z Solidarnością*, o której była już mowa²².

Przełamanie bariery informacyjnej między Solidarnością a Zachodem było możliwe dzięki osobistym kontaktom Jana Kułakowskiego z polskimi opozycjonistami. Brukselskie mieszkanie Jana, jego żony Zofii Kułakowskiej-Wajs oraz ich trzech córek przez lata służyło za bazę dla działaczy Solidarności, którzy przebywali w Belgii. Gościli tam Tadeusz Mazowiecki²³, Bronisław Geremek, Jerzy Turowicz i wielu innych; wszyscy traktowali dom Kułakowskich jako małą polską ambasadę. Sam Kułakowski stwierdził:

Ja nigdy nie straciłem kontaktu z Polską! Mój dom był domem otwartym dla Polaków, bywali tam wszyscy Polacy z opozycji, z różnych środowisk²⁴.

Poparcie Solidarności było dla ŚKP częścią walki o demokrację również w innych państwach, np. w Chile, Południowej Afryce, czy w Turcji. Dlatego też z wnioskiem o przyznanie Lechowi Wałęsie pokojowej Nagrody Nobla wystąpiła m.in. Naczelna Rada ŚKP²⁵, a jego kandydatura była następnie intensywnie wspierana przez tę międzynarodową konfederację. Informacje o przyznaniu nagrody zamieściły natychmiast biuletyny „Labor”²⁶ i „Flash”²⁷, zaś Jan Kułakowski wysłał do Lecha Wałęsy telegram z gratulacjami²⁸. Na zaproszenie laureata Kułakowski przybył do Oslo na uroczystość wręczenia nagrody Pani Danucie Wałęsowej, której tłumaczem został. Podziękował za to Lechowi Wałęsie w liście z 11 grudnia 1983 r.: „(...) może Pan zawsze liczyć na poparcie ze strony ŚKP i na moje osobiste zaangażowanie w to wszystko, o co Wy w Polsce walczyicie z odwagą i rozważą”²⁹.

²² K. Christiaens, *The International...*, s. 113.

²³ W *Spotkaniach na Bagateli* J. Kułakowski określa Tadeusza Mazowieckiego mianem „jeden z moich najlepszych przyjaciół”, s. 41.

²⁴ J. Kułakowski, L. Jesień, *Spotkania na Bagateli...*, s. 36.

²⁵ P. Pleskot, *Wokół Nobla dla Wałęsy. Postawy polityczne Zachodu wobec decyzji Komitetu Noblowskiego z października 1983*, Working Papers on the Solidarity Movement, 05/2013.

²⁶ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 30, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. „Labor”, 6.10.1983, *Lech Walesa. Prix Nobel de la paix*.

²⁷ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 30, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. „Flash” 21.10.1983, *Prix Nobel de la paix décerné à Lech Walesa*.

²⁸ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 30, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. *Telegramme du Bureau executif de la Confédération mondiale du travail à Lech Wałęsa*.

²⁹ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 30, tytuł teczki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”. *List Jana Kułakowskiego do Lecha Wałęsy z 11.12.1983*.

Światowa Konfederacja Pracy, podobnie jak MKWZZ, mobilizowała również związki w niej stowarzyszone do organizowania protestów wspierających polskich pracowników, a wywierając naciski na rządy, działała na ich rzecz. Po zmobilizowaniu przez MKWZZ 130 stowarzyszonych organizacji międzynarodowych w celu organizowania demonstracji publicznych, konferencji prasowych oraz zbierania funduszy, Jan Kułakowski wystąpił z apelem do związków stowarzyszonych w ŚKP o pomoc dla Solidarności, wyrażając obawę, że niektóre konfederacje (miała na myśli MKWZZ) monopolizują kampanię pomocy dla polskich robotników³⁰.

Po wprowadzeniu stanu wojennego organizacyjne struktury Solidarności zostały zagrożone, a środki finansowe i materialne skonfiskowane lub zniszczone. Dodatkowo wielu członków Solidarności żyło w nędzy i wymagało pomocy. ŚKP namawiała wówczas swoich członków, by oprócz wsparcia moralnego i politycznego udzielali Solidarności pomocy materialnej, finansowej i humanitarnej. Mimo że ŚKP nie miała aż tylu środków, co MKWZZ³¹, również świadczyła pomoc materialną, m.in. dla Biura Koordynacyjnego NSZZ Solidarność za Granicą³². Innym przykładem jest przedstawiony przez ŚKP projekt na rzecz Związku Zawodowego Solidarność w Polsce (*Projet de solidarit e presnat e par la Conf ed eration Mondiale du Travail en faveur du syndicat „Solidarit e” en Pologne*)³³, zgodnie z którym przewidywano zakup dla Solidarności: kopiarek, maszyn do pisania, telexu, centrali telefonicznej, magnetofonów, radia, projektora i samochodu, żeby mogła wykonywa  swoje obowiązki informacyjne.

3.3. Afiliowanie NSZZ Solidarno  przy Światowej Konfederacji Pracy

Za sukces Jana Kułakowskiego i potwierdzenie jego znaczącej roli we wspieraniu Solidarności można uznać jej przynale no  nie tylko do MKWZZ (jak to uczyniły inne związki państw Europy Wschodniej), ale również do Światowej Konfederacji Pracy. Jedynie „Solidarno ” miała podwójną afiliacj , co potwierdza bliskie związki personalne między członkami „Solidarno ”, m.in. Tadeuszem Mazowieckim, a Janem Kułakowskim oraz też, że w czasach „Solidarno ” nie działał on jedynie jako Sekretarz Generalny ŚKP, ale również jako polski uchodźca. Oczywiście możliwości wsparcia, jakimi dysponowa , zależały od struktur, do których należał, oraz ograniczonej wladzy i pozycji ŚKP. Na przykład ŚKP nie miała reprezentantów w administracji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) i posiadała znacznie mniejsze wpływy i środki materialne ni  Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych, która – zdaniem Jerzego Milewskiego – była ważniejszym sprzymierzeńcem Solidarności ni  ŚKP. Wynikało to również z faktu,

³⁰ K. Christiaens, *The International...*, s. 113–114.

³¹ MKWZZ odpowiedziała na prośby z Polski i nie tylko dostarczyła wymaganą pomoc, wskazywaną przez Solidarno  jako niezbędna, ale jeszcze rozszerzyła ją. Miała bowiem środki od swoich członków, przede wszystkim amerykańskiej AFL-CIO American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (Amerykańskiej Federacji Pracy i Kongresu Organizacji Przemysłowych). W maju 1982 r. MKWZZ przeznaczyła na pomoc dla Solidarności około 45 000 USD. MKWZZ dysponowała więc znacznymi zasobami finansowymi; P. Zyzak, *Efekt domina: czy Ameryka obaliła komunizm w Polsce?*, t. 1–2, Warszawa 2016, *passim*.

³² K. Christiaens, *The International...*, s. 113.

³³ AAN, Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczki „Dzia alno  Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarno , opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”, Projekt z maja 1981 roku, 85/81.

iż ŚKP stała na uboczu podziału między Wschodem a Zachodem. Mimo kierowanych przez Kułakowskiego do Jeana Brücka ostrzeżeń odwiedził on Czechosłowację i Polskę w 1969 r. ŚKP prowadziła też rozmowy ze zrzeszającą głównie związki afiliowane lub sympatyzujące z partiami komunistycznymi Światową Federacją Związków Zawodowych, która w kontekście zimnej wojny była przedstawiana i odbierana jako radziecka organizacja frontowa. Dopiero sowiecka inwazja w Afganistanie i wprowadzenie stanu wojennego w Polsce skutkowały zerwaniem tych relacji aż do połowy lat 80.

4. Powrót do Polski

Po zmianach ustrojowych w Polsce w 1989 r. Kułakowski dalej odgrywał czynną rolę w wyzwolonej ojczyźnie. W latach 1990–1996 zajmował stanowisko ambasadora nadzwyczajnego i pełnomocnego oraz szefa Misji Rzeczypospolitej Polskiej przy Wspólnotach Europejskich w Brukseli. Podczas emigracji Kułakowski pozostawał w kontakcie z Polakami i przede wszystkim z opozycją. Przyjęcie funkcji ambasadora w Brukseli nie oznaczało zatem całkowicie nowej aktywności, ponieważ dotąd był on nieformalnym ambasadorem polskiej opozycji w Brukseli³⁴.

W rządzie Jerzego Buzka w 1998 r. objął nowo powstałe stanowisko sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i pełnomocnika ds. negocjacji Polski z Unią Europejską, zasiadał też w Komitecie Integracji Europejskiej i Narodowej Radzie Integracji Europejskiej³⁵. Był członkiem Królewskiego Instytutu Stosunków Międzynarodowych w Belgii. W dniu 13 czerwca 2004 r. został wybrany do Parlamentu Europejskiego jako bezpartyjny kandydat z listy Unii Wolności w okręgu wyborczym obejmującym województwo wielkopolskie. W europarlamencie VI kadencji, zasiadając w grupie Porozumienia Liberalistów i Demokratów na rzecz Europy, pracował w Komisji Zatrudnienia i Spraw Socjalnych.

Jan Kułakowski miał bardzo sprecyzowane spojrzenie na integrację europejską. Uważał, że ma ona charakter polityczny, a integracja ekonomiczna jest tylko krokiem w kierunku stworzenia nowego porządku politycznego w Europie; prowadzi do ograniczenia suwerenności państw członkowskich i tym różni się od zwykłej współpracy, obejmuje nie tylko rządy, ale również narody i społeczeństwa; powinna ogarnąć wszystkie państwa na kontynencie europejskim³⁶. W takiej Europie Kułakowski widział Polskę nie jako państwo istotne jedynie na wschodnich peryferiach UE, ale dzielące odpowiedzialność za realizację wszystkich polityk europejskich³⁷.

³⁴ D. Niedźwiedzki, *The contribution...*, s. 216; D. Pyszczkowska, *Jan negocjator*, „Gazeta Wyborcza”, 2010-08-25.

³⁵ J. Kułakowski, *L. Jesień, Spotkania na Bagateli...*, s. 39 i n.; D. Niedźwiedzki, *The contribution...*, s. 222 i n.

³⁶ J. Kułakowski, *Siedem tez o Europie*, Working Papers 1996/3, Ośrodek Badań Europejskich Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996.

³⁷ J. Kułakowski, *Poland in the Wake of Joining the EU*, [w:] J. Kułakowski, A. Stępnia, S. Umiński (red.), *Strategy of Poland's Membership in the European Union*, Warszawa 2004, s. 31.

5. Podsumowanie

Jan Kułakowski nie jest typowym „uchodźcą”, reprezentującym instytucję zrzeszającą uchodźców lub przedwojenne struktury polskiego państwa. Polska tożsamość Kułakowskiego jako uchodźcy, poza działalnością w niektórych polskich uchodźczych stowarzyszeniach chrześcijańskich, miała niewielki wpływ na jego karierę jako lidera związków zawodowych, przynajmniej do 1980 r., przebieg strajków w Polsce i następujące po nich wydarzenia³⁸. Zasadą jego jest, że „Solidarność” została afiliowana przy SKP, a nie tylko przy największej związkowej organizacji międzynarodowej – MKWZZ. Jako związkowiec okazał się człowiekiem całkowicie oddanym idei syndykalizmu, ale również ostrożnym, inteligentnym dyplomata i mediatorem. Jego doświadczenia zdobyte w ruchu związków zawodowych na szczeblu europejskim i międzynarodowym były z pewnością bardzo przydatne po 1989 r., kiedy objął funkcje ambasadora, negocjatora i eurodeputowanego³⁹.

Wpływ Kułakowskiego na proces integracji Europy Zachodniej i Wschodniej wynika z jego uczestnictwa w strukturach związkowej organizacji międzynarodowej – SKP. Mimo że w ramach struktur związkowych często nie mógł oficjalnie działać jako Polak i uchodźca, to niejednokrotnie miał znacznie większe możliwości oddziaływania na europejskie procesy integracyjne w interesie swojej ojczyzny niż polscy uchodźcy nieangażujący aktywnie i niepodjmujący decyzji w ramach europejskich i zachodnich instytucji i organizacji.

Bibliografia

Archiwalia:

Archiwum Akt Nowych – AAN,

Akta Jana Kułakowskiego, t. 26, tytuł teczeki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”.

Akta Jana Kułakowskiego, t. 30, tytuł teczeki „Działalność Jana Kułakowskiego na rzecz NSZZ Solidarność, opracowania, korespondencja, wycinki prasowe”.

Wywiad:

Kułakowski J., Jesień L., *Spotkania na Bagateli. Polska, Europa, świat. Z Janem Kułakowskim rozmawia Leszek Jesień*, Warszawa 2004.

Książki:

Konopka B., Majchrzak G. (wybór, wstęp i oprac.), *Stan wojenny w dokumentach władz PRL 1980–1983*, Warszawa 2001.

Schweizer P., *Victory czyli zwycięstwo. Tajna historia świata lat osiemdziesiątych. CIA i „Solidarność”*, Warszawa 1994.

Puchała F., *Kulisy stanu wojennego 1981–1983*, Warszawa 2016.

Zyzak P., *Efekt domina: czy Ameryka obaliła komunizm w Polsce?*, t. 1–2, Warszawa 2016.

³⁸ O powrocie Kułakowskiego do Polski, D. Niedźwiedzki, *The contribution...*, s. 214 i n.

³⁹ I. Goddeeris, *Poles in Belgium and West European Integration*, [w:] T. Lane, M. S. Wolański, *Poland and European Unity: Ideas and Reality*, Wrocław 2007, s. 127.

Artykuły:

- Christiaens K., *The International Coordination of Solidarity*, [w:] I. Goddeeris (red.), *Solidarity with Solidarity: Western European Trade Unions and the Polish Crisis, 1980–1982*, Lexington Books 2012.
- Goddeeris I., *Poles in Belgium and West European Integration*, [w:] T. Lane, M. S. Wolański (eds.), *Poland and European Unity. Ideas and Reality*, Wrocław 2007.
- Kułakowski J., *Poland in the Wake of Joining the EU*, [w:] J. Kułakowski, A. Stępiak, S. Umiński (red.), *Strategy of Poland's Membership in the European Union*, Warszawa 2004.
- Kułakowski J., *Siedem tez o Europie*, Working Papers 1996/3, Ośrodek Badań Europejskich Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996.
- Niedźwiedzki D., *The contribution of former exiles to the Polish integration in Europe after 1989. The case of Jan Kułakowski*, [w:] M. Dumoulin, I. Goddeeris (red.), *Intégration ou représentation? Les exiles polonaise en Belgique et la construction européenne*, Louvain-la-Neuve 2005.
- Pasture P., *Adieux aux illusions. La CISC at la CEE 1958–1974*, [w:] E. Bussière, M. Dumoulin (red.), *Milieux économiques et intégration européenne en Europe occidentale au XXe siècle*, Arras 1998.
- Pasture P., *Jan Kułakowski. From exile to international trade union leader and diplomat*, [w:] M. Dumoulin, I. Goddeeris (red.), *Intégration ou représentation? Les exiles polonaise en Belgique et la construction européenne*, Louvain-la-Neuve 2005.
- Pleskot P., *Wokół Nobla dla Wałęsy. Postawy polityczne Zachodu wobec decyzji Komitetu Noblowskiego z października 1983*, Working Papers on the Solidarity Movement, 05/2013.

Prasa:

- Pszczołkowska D., *Jan negocjator*, Gazeta Wyborcza, 2010-08-25.

Inga Kawka

Jan Kułakowski's Activity in the European Syndicalist Movement on Behalf of Poland

Summary

Jan Kułakowski, Secretary General of the World Confederation of Labour, did not officially pursue the Polish national interest as a Polish immigrant and his activity on behalf of Solidarność was limited by the structures of his organisation. However, there is no doubt that his contacts with the Polish opposition and strong emotional bond with his native country made him successfully support the interests of Polish workers within the WCL. This is evidenced by the affiliation of NSZZ Solidarność (as the only Eastern European trade union) not only with the International Confederation of Free Trade Unions, but also with the World Confederation of Labour.

Key words: Solidarność, Jan Kułakowski, trade unions, World Confederation of Labour.